

Azərbaycan xalq bayramlarından biri də islam dini ilə bağlı Qurban bayramıdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev Qurban bayramı haqqında deyirdi: "Qurban bayramı dostluq bayramı, məhəbbət, birlik və mehribanlıq bayramıdır".

Sovet dövründə ateizm siyasəti yeridildiyinə görə Qurban bayramı gizli şəkildə keçirilirdi. Tədqiqatçı-etnoqraf Tofiq Babayev yazır: "Bununla belə, Azərbaycan xalqı ötən əsrlərin bütün ağır sınaqları içərisində milli adət-ənənələrini və bayramlarını qoruyub saxlaya bilmişdir. Hər bir müsəlman gəlişini böyük sevincə qarşıladığı Qurban və Orucluq bayramlarını müqəddəs borcunu layiqincə yerinə yetirməkdən doğan daxili rahatlıq hissi ilə öz evində, ailəsində, gizli olsa da, qeyd etmişdir.

XXI əsrin əvvəlində cəmiyyətdə baş verən köklü dəyişikliklər nəticəsində, Qurban bayramı da, Orucluq bayramı da əsl ümumxalq bayramları sırasına daxil olmuş, bayram günləri qeyri-iş günü elan olunmuşdur.

Sosial-mənəvi həyatımızın tərkib hissəsinə çevrilmiş bayramlardan biri Qurban bayramıdır. Qurbanlıq heyvanın kəsildiyi bu bayrama ərəbcə "Eyd əl-əzha" və ya "Eyd əl-kəbir" deyilir. Qurani-Şərifdə "eyd" kəlamı yalnız birçə dəfə işlədilmişdir və "təkrar olunan sevinc", "bayram" mənası daşıyır. Bu məna "mübarək" "möminlərin qəlbine sevinc" gətirən Qurban bayramı gününə də aid edilir.

Qurban bayramı müsəlman hicri-qəməri (hicri-ay) təqviminə 12-ci ayda - Zülhiccə ayının 10-da başlanır və bir ay müddətində davam edir. Müsəlmanlar bu təqvimə Məhəmməd peyğəmbərin və Onun tərəfdarlarının - mühacirlərin 622-ci ilin sentyabrında Məkkədən Mədinəyə köçməsindən sonra keçmiş və təqvimə Məhərrəm ayı ilə başlamışlar. Orucluq və Qurban bayramları Ay-Qəməri təqviminə əsasən keçirildiyindən, hər il on-on iki gün geri çəkilir və beləliklə, bütün fəsilləri, ayları dolaşırlar. Zülhiccə, adından da göründüyü kimi, həcc ayıdır. Qurbankəsmə isə həcc ibadətlərinə daxil edilmişdir".

"İslamda Qurban bayramı İbrahim peyğəmbərin adı ilə bağlıdır. Qurani-Kərimdən məlum olur ki, o, Allaha olan sədaqətini sübut etmək üçün oğlu İsmayılı qurban vermək istəyir; bu zaman Allah Cəbrayıl vasitəsilə iki qoç göndərərək, oğlunun yerinə onları kəsməyi İbrahimə əmr edir. Məhz buna görə, bu qurbana "İsmayıl qurbanı", "İsmayıl bayramı" da deyilir.

İslam dininin bu tarixi ayinə mütərəqqi xidməti ondan ibarətdir ki, onu ümumxalq müsəlman bayramı səviyyəsinə qaldırmışdır. Lakin qurban kəsərkən, əsas qayə qan tökmək və ya ət yemək deyildir. Əsas məqsəd qurban kəsərkən, həcc ibadətini sayəsində müsəlmanın şeytana və öz nəfsinə qalib gələrək, onları öldürməsi və cəhənnəm əzabından xilas olmasıdır. Qurbanın kəsilməsi İbrahim peyğəmbərdən qalmış Allaha xilaskarlıq ibadətinə əməl edilməsi deməkdir.

Bu müqəddəs bayram hazırda Azərbaycanda da ümumxalq bayramı kimi qeyd olunur və bayram günü qeyri-iş günü elan edilmişdir. Qurban bayramı günü imkanı olan hər bir müsəlman qurban kəsməlidir. Ənənəyə görə, qurbanlıq qoyun, keçi, dana və dəvədən ibarət ola bilər. Qurbanlıq dəvədirsə - be-

şillik, danadırsa - ikiillik, qoyun və keçidirsə - birillik, yaxud bu yaşlara yaxın olmalıdır. Dəvə və ya dananı yeddi ailə birləşib, qurban kəsə bilər.

Etnoqrafik materiallardan aydın olur ki, qurban kəsiləcək heyvanı xarici əlamətlərinə görə başqalarından fərqləndirir, bayram ovqatı yaradılır, onun boğazından gözəmlənən, bəzək elementi kimi rəngbərəng sap və ya ipdən hörülmüş qotaz asır, qoçun və ya qoyunun belinin ortasında qırxım vaxtı bir çəngə yun saxlayır (buna xalq arasında kəkil deyirlər), belinə xına yaxır və rəng vururlar. Maraqlıdır ki, heç kəs, hətta oğrular belə bu cür heyvana toxunmazdılar, onu oğurlamazdılar. İnam görə, əks halda onlar Allahın qəzəbinə düşər olacaqlar.

Tədqiqatçılar yuxarıda sadalanan əlamətləri insanların Qurani-Kərimin müvafiq ayəsinə istinadən qurbanlıq heyvanlara vurduqlarını düşünür. Belə ki, "əl-Maidə" surəsinin 2-ci ayəsində buyrulur: "Ey iman gətirənlər! Allahın müəyyən etdiyi mərasimə, haram aya, qurbanlara, boyunlarına nişan taxılmış qurbanlıq heyvanlara, həmçinin, Rəbbinin lütfünü və razılığını diləyərək, Beytülharama üz tutub, gələnlərə hörmətsizlik etməyin!"

Adətə görə, Qurban bayramında nişanlı qızların adına oğlan evindən alınma, ayaqlarına xına

qurban kəsmək olmaz. Xalq arasında qara qoyunun əti daha yüksək qiymətləndirildiyindən, çox vaxt qurbanlıq üçün kəsiləcək erkəyin qara və çəkil (ayaqlarında və başında ağ ləkələr) olmasına da xüsusi diqqət verilir. Qurbanın kəsilməsi zamanı müəyyən qaydalara əməl olunur. Heyvan kəsərkən bədənində qan qalmamalı və axıb təmizlənməlidir. Tökülən qanın altına bir qab tutulur və həmin qab sonra torpağa basdırılır.

Xalq etiqaadına görə, qurbanı kəsərkən bıçağın ağzına Qurani-Kərimdən götürülmüş xüsusi bir ayin oxutdururlar: "Mən Tovhidə iqrar edən müsəlman kimi üzümü göyləri və yeri yoxdan vücuda gətirənə tutaram ki, mən müşriklərdən deyiləm. Həqiqətən, namazlarım da, ibadətlərim də, diriliyim də, ölümüm də aləmlərin Rəbbi Allahındır. Onun şəriki yoxdur. Bu mənə əmr edilib və mən özünü Allaha təslim edənlərdənəm. Ya Allah, bu, Səndəndir və Sənədir. Allahın adıyla və Allah böyükdür. İlahi, məndən bu qurbanı qəbul et".

Qurban kəsərkən niyyət tutanlar belə deyirlər: "Bismillah, bu qurbanı kəsirəm, qurbətən iləllah", yəni bu qurbanı Allahın adı ilə, Allaha yaxınlıq və Allahın buyurduqlarına əməl etmək üçün kəsirəm. Qurbanlıq heyvan üzünü qibləyə (Məkkədəki müqəddəs Kəbənin səmti) tərəf kəsilir. Bu işə xalqın Yaradana, ulu Tanrıya böyük məhəbbətindən və sədaqətindən irəli gəlir. Üzü qibləyə kəsilməmiş heyvanın əti haram hesab olunur. Şəriət qanunlarına əməl edən adamın heyvan kəsməsi məqbul sayılır. Üzü qibləyə və Allahın adını zikr etməklə kəsilmiş heyvanın əti ni yemək və paylamaq olar. Bu ba-

Azərbaycanda xalq bayramları: Qurban bayramı

(həna) qoyulmuş və boynuna qırmızı parça bağlanmış, zıncırov asılmış qurbanlıq qoyun gedir, sevinc payı yola salınır. Digər bayramlarda olduğu kimi, bu bayramda da oğlan evindən qız evinə hədiyyələr və bəzəkli xoşçalar göndərilir. Qurban bayramına böyük önəm vermiş Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi: "Mübarək Qurban bayramı, adətən, insanların arasında umu-küsülərin, kin-küdrətin aradan qaldırılması, yaxınların yad olunması, cəmiyyətdə mehribanlıq və qardaşlıq tellərinin möhkəmləndirilməsi üçün ən gözəl münasibət olmuşdur".

Qurbanlıq adətinin özünəməxsus cəhətləri vardır. Qurbanlıq üçün heyvanın seçilib əvvəlcədən bəslənməsini və bəzədilməsini Hüseynqulu Sarabski də xüsusi vurğulayır: "Qurban ayına bir-iki həftə qalmış qoyun alıb heyətə buraxırdılar. Bayram günü bəslənib yemlənmiş, kökəlmiş qoyunu heyətə çıxarıb, gözüne sürmə çəkər, sulayıb ağzına bir parça qend verirdilər. Qurban duasını oxuduqdan sonra qoyunu kəsərdilər".

Qurban adətlərinə görə, kəsiləcək heyvan sağlam, gümrəh və əzaları təndürüst olmalıdır. Kor, şikəst, xəstə, üstündə eybi olan (axtalanmış, buynuzu sınıq, quyruğu kəsik, diş yox və ariq) heyvanı

rədə Qurani-Kərimdə deyilir: "...Ətindən özünüz də yeyin, (yanınızda olub utandığınızdan) əl açmayana (lakin verilənə etiraz etməyə nə) və dilənçiyə də yedirdin. Onları (qurbanlıq heyvanları) sizə belə ram etdik ki, şükür edəsiniz bəlkə (nemətimizə)". (Qurani-Kərim, əl-Bəqərə 22, Həcc, 36).

H.Sarabskinin yazdığına görə, vaxtilə Abşeron kəndlərində, xüsusilə, Bakıda "qurban tikəsinin müqabilində" "ət payı" alınmış. Qurbanlıq ət, "Qurban tikəsi" adətə görə, təmənənsiz olaraq yeddi qapıya paylanır ki, imkanı olmayanlar da, o günü bir tikə ət yesinlər. Belə pay, adətən, daha çox fəqir-füqərəyə, yoxsullara və əlsiz-ayaqsızlara verilir. Qurbanlıq ətdən qismən də ailənin bayram süfrəsi üçün işlədirlər. Məhəmməd Peyğəmbərin (s) bir hədisində buyrulur: "İldə bir neçə dəfə rahat yatıram. Onlardan biri də Qurban bayramı günüdür. Bilirəm ki, ümmətimdən elə bir adam tapılmaz ki, həmin gün qurbanlıq ətindən faydalanmasın".

İnam görə, keçmişlərdə bir sıra xüsusi ayinlərin icrasından sonra qurbanlıq heyvanın sümüklerini yığıb bir qaba qoyar və müqəddəs sayılan ağacdan asardılar. Anadoluda Qurban bayramında qurban kəsilməmiş heyvanın sümükləri təmiz

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

bir yerdə əkin ekiləcək vaxta qədər saxlanırdı. Həmin sümükler birinci əkin vaxtı tarlaya səpildirdi. Beləcə, o ili həmin tarlanın ekininin bərəkətli və məhsulun bol olacağına inanırdılar.

Xalq etiqaadına görə, qurban verilən heyvanın sümüklərini qırmaz və köpəklərə verməzdilər, odada yandırıb torpağa basdırardılar. Bəzi bölgələrdə, xüsusilə, Dərbənd azərbaycanlıları Qurban sümüyünü atmaz və qurudub saxlardılar. Bərk külək əsib, kəsmək bilməyəndə həmin sümüyü yandırır, külünü atardılar evin damına. İnam görə bundan sonra külək kəsməli idi. Qurban bayramı günlərində qocalara və kimsəsizlərə məhəmmət göstərir, xeyriyyə süfrəsi açır, şəfqət işləri görür və bunu böyük savab sayırlar. Qurban bayramının keçirilməsi haqqında 1623-1624-cü illərdə Azərbaycanda olmuş rus taciri F.Kotovun müşahidələri böyük maraq doğurur. Həmin bayramın iştirakçısı olan tacir yazır: "Qurban ediləcək dəvəni bəzəyib, bir neçə gün küçələrdə və bazarda gəzdirir... Şəhər meydana gətirirlər... Dəvəni qurban yerinə gətirdikdə, şah da müşayiətçiləri ilə meydana gəlir və qurbana yaxınlaşır. Darğa bəzədilmiş nize-ni şaha verir. Şah nize-ni dəvənin döşünə sancıb geri çəkilir. Qəsəblər dərhal dəvənin başını kəsib

parçalayırlar. Şəriət qanunlarına görə, dəvənin başını kəsməzlər, onu ayaq üstə üzünü qibləyə saxlayıb iti və uzun bir alətlə - xəncər, nize ilə döş nahiyəsindən içəri sancıb, yerə yıxırlar. Buna nəhr deyilir. Hər tərəf bəzədilir və çiraq-qaban edilir. Həmin gün şənlik edilir və çalib-oyunayırdılar".

Azərbaycanlılar Qurban bayramı gününü xeyir və bərəkət günü, səadət, dinclik, sevinc və şadlıq bayramı kimi qeyd edirlər. Bayram günləri evlər təmizlənir, bəzədilir, dadlı-tamlı yeməklər bişirilir, ən gözəl paltarlar geyilir, dostlar və qohum-əqrəbə bir-birinin evinə qonaq gedirlər. Bu müqəddəs bayram günlərində bir-birini təbrik edirlər, alqışlara üz tuturlar: "Bayramınız mübarək! Allah qurbanınızı qəbul etsin!" - deyirlər. Bayram mərasimində xüsusi ibadət və əzizlərin məzarlarının ziyarət edilməsi də daxildir.

Azərbaycanda qurbankəsmə ayini qədimdən olmuşdur. Arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilmiş bəzi maddi mədəniyyət abidələri burada hələ eramızdan xeyli əvvəl qurbankəsmə adətinin icra edildiyini göstərir. Qobustanda qurban kəsilməmiş müqəddəs qurbangahlar aşkar olunmuşdur.

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru